

Thorsvi Gård juni 1996

Tal av Adolf A:son Hermelin juni 1996

Södra delen av Uppland är full av historiska minnen från i första hand bronsåldern fram till modern tid. I Torsvi socken finns endast ett runstensfragment och en bildsten föreställande Tors bockar. Socknen är dock full av forngravar främst vid den s k domarbacken. Förflyttar vi oss sedan fram i tiden minner kyrkan, som byggdes omkring 1290, om influensen från Birka och kristendomen. Huruvida kyrkan är byggd på den gamla kultplatsen till Tors ära (Torsvi = Tors kultplats) eller en enklare kristen kyrka är inte historiskt belagt. Däremot är kyrka, kyrkogård och klockstapel såtillvida unika att de ligger på Thorsvi Gårds mark, dvs ofri grund. En trefaldighetskälla finns på gårdens marker och "nyttjades" ännu i början av detta sekel.

Trakt av stor betydelse

Att trakten på medeltiden haft stor betydelse talar det faktum att i grannförsamlingen Kungs-Husby fanns en kungsgård som besöktes vid eriksgatorna. Sjöförbindelsernas betydelse och den goda jordbruksmarken fick en avgörande effekt på vilka som bosatte sig i Trögden. Det blev till stor del de mest inflytelserika personerna under stormaktstiden som förlänades eller förvärvade de bästa och större gårdarna. Sålunda var Gustaf Vasas mor född på Eka och från den tiden finns alltså kvar "Cecilias bod". 1571 erhöll Pontus De la Gardie Ekholmen jämte Veckholms och Hacksta socknar som friherrskap. Ekholmen ärvdes av sonen Jakob gift med Ebba Brahe 1618. Dessa två liksom ett stort antal barn och anförvanter ligger begravda i Veckholms kyrka, dock ej deras son Magnus Gabriel De la Gardie med hustru Maria Euphrosyne vilka ligger i Varnhems kyrka. Släkten De la Gardie ägde Ekholmen till 1736. Parentetiskt kan nämnas att ännu i min barndom kunde man höra uttrycket "det var funtus" om någonting som var riktigt bra. Exakt samma uttryck lever kvar nere i Provence varifrån Pontus De la Gardie härstammar och sålunda följt med honom till Sverige, dock något förvanskad. På Fånöö, min mors barndomshem, föddes Axel Oxenstierna 1583. Han blev friherre till Kimito i Finland på vilken ö det f.d. Hermelinska fideikommisset Wiik ligger och som vi besökte vid släktemötet 1981. Slutligen måste givetvis Johan Skyttes Grönsöö nämnas i raden av trakten storgods.

Familjen Utter ägde Thorsvi i 134 år

Efter denna lite långa inledning är det dags att tala en smula om Thorsvi Gård. -1592 erhöll Per Månsson Utter Navsta i livstidsförläning vilket 1611 ändrades till ärftligt frälse. Han erhöll likaledes Hult och Uttersberg (Östergötland) i förläning av hertig Johan. Han blev sedermera Sveriges förste riksarkivarie och avled 1623 innan hans adelsbrev hann skrivas under av Gustaf II Adolf. Gården som förmodligen utökats med några hemman ärvdes av sonen Anders Persson Utter och 1640 av den yngre brodern Johan. Bröderna adlades 1632 respektive 1636. Johan Utter blev ståthållare på Arensburg på Ösel och dog 1654. Johan Utter förvärvade ytterligare jordbruksfastigheter och gav som morgongåva sin hustru Violetta Lamb hälften av vad han ägde i löst och fast bl.a. Torsvi säteri. Efter Violettas död 1646 gifte han om sig med Carin Oxe. Dessa tre ligger begravda framför altaret i Torsvi kyrka. Johan och hans hustrur har skänkt ett flertal av kyrkans inventarier (se Torsvi kyrkobeskrivning). Den siste Uttern som ägde Thorsvi Gård var kapten Per Fromhold som avled 1726. Ägarlängden därefter fram till omkring 1760 är icke säkert fastställd. Omkring 1760 förvärvade auditören Johan Osander på granngården och auditörsbostället Nygård Thorsvi Gård. Han lät uppföra centrumpartiet av nuvarande mangårdsbyggnad 1783. 1794 försålde han gården till löjtnanten och krigsarklimästaren Christian Adolf Köhler vilken hade gården till 1812. Köhler byggde 1795 Östra flygeln och 1804 brygghuset samtidigt med att ett flertal ekonomibygnader revs och nya uppfördes

ungefär där nuvarande ladugård och loge ligger och där redan tidigare den s k salpetersjuderiladan låg.

Ekonomisk kris

Efter Köhler kom kapten Carl Magnus Oldenburg under åtta år. Han hade dålig ekonomi och höll på att gå i konkurs, när han 1820 sålde Thorsvi till Enköpings förnämste person, rådmannen Israel Winblad. Denne lät omedelbart bygga de mindre flyglarna. Winblad och hans son Jakob, som ärvde gården 1841, var mycket intresserade av trädgårdsskötsel och parkanläggningar. Mangårdsbyggnaden tillbyggdes 1856 med de bägge sällskapsrummen på södra gaveln och kök och rum för tjänstefolk på norra gaveln. Tillbyggnaderna avsåg endast nedre botten och hade platt plåttak. Den Hermelinska eran på Thorsvi började i och med att Carl Maximilian Hermelin, min farfar, 1863 köpte gården av Jakob Winblad. Farfar började sin levnadsbana som officer i Linköping. Han var skicklig ryttare och hästkarl, kunskaper han förkovrat bl a under ett års utbildning vid ridskolan i Saumur i Frankrike. Sedan han 1857 ingått äktenskap med Elise Mörner af Morlanda från Vallsnäs tog han avsked från det militära och blev jordbrukare på Traneryd som han 1856 inköpt av sin bror Axel. Gården var väl inte särskilt bra så farfar förlorade en hel del under de fyra år han hade gården innan Axel kände sig moraliskt förpliktad att köpa tillbaka den. Carl Maximilian flyttade upp till Åsby och sin bror David, som han var behjälplig samtidigt med att han under några år arrenderade en granngård. När han så hittat Thorsvi flyttade han hit 1863. Gården var delvis i förfall och grav alkoholism rådde eftersom all avlöning utgick i form av stat och brännvin, inga kontanter. Farfar lät omedelbart riva gårdskrogon, tog bort brännvinet och ersatte det med pengar, åtgärder som inte var populära bland arbetarna men väl av deras hustrur. De första åren var besvärliga och följdes av nödåren i slutet av 60-talet. Tack vare sparsamt leverne och farmor Elise's ekonomiska stöd lyckades gården "gå runt" och den tiofaldiga barnaskaran få en hygglig utbildning. Umgänget omfattade grannarna von Ehrenheim på Grönsöö, Tamm på Fånöö, Blomstedt på Hornö och prästfamiljerna i Veckholm, där skalden och siste fosforisten Johan Börjesson och prosten Edvard Berg intog en särställning.

Farfar hade häftigt lynne, Farmor var godhjärtad

Farfar var kärv och hade alltsedan barnsben lärt sig att han var yngst och därför fick "sillstjärten". Ingen nu levande Hermelin utom Ingeborg, Carl Max och Elisabeth Palm, torde ha några bestämda minnen av farfar. Han var en respekterad odalman, jägare och hästuppfödare. Farmor Elise var en godhjärtad, allmänt uppskattad och klok hustru som många gånger fick gå emellan när farfars häftiga lynne skapat problem. Farmor var den som till Thorsvi flyttade upp ett flertal trädgårdsväxter från sitt barndomshem Vallsnäs och det var hon som 1873 lät plantera de första akaciorna. När man tänker tillbaka på farfar och farmor kan jag inte underlåta att låta tankarna stanna även vid faster Brita, yngst i syskonskaran och hemmadotter. Vad hon betydde för farfar sedan han blev änkling 1913 går inte att i ord uppskatta. Hon var inte bara farföräldragenerationen till hjälp utan också sina syskon när det väntades tillökning med mera. Frid och välsignelse över farfar, farmor och faster Brita!

Glädje när gården gick i arv

Man må förtänka att farfar Carl inte gjorde några investeringar och dylikt under sina sista årtionden då det inte tycktes aktuellt att någon släkting skulle övertaga gården. Farfars glädje vid 89 års ålder att mina föräldrar hösten 1917 köpte Thorsvi sägs ha varit mycket stor. En period med upprustning av byggnadsbeståndet begynte. Skogen var sparad och där fanns en värdefull resurs att tillgå. Under starkt snötryck rasade ladugårdstaket 1924. Året därpå uppfördes den nuvarande ladugården och logen som tio år senare kompletterades med nytt häststall. Nya arbetarbostäder uppfördes och

gamla fick en nödvändig förbättring. Täckdikningar utfördes, gården elektrifierades och vattenförsörjningen förbättrades. 1926 byggdes huvudbyggnaden ut med övervåning på 1856-års tillbyggnad och huset fick sitt nuvarande utseende. - Genom kusin Svens benägna medverkan anlades en helt förtjusande trädgårdsanläggning som tyvärr blev alltför dyrbar att underhålla efter andra världskrigets slut. Under de sista femtio åren har tre fastighetsförvärv gjorts. 1945 inköptes kaptensbostället Edeby, 1984 auditörsbostället Nygård och 1988 trumpetare- och piparebostället Hagalund. Tillsammans med gårdens båda dragontorp kom därigenom socknens samtliga militärboställen från indelningsverkets dagar under "en hatt". Thorsvi Gård omfattar idag 221 ha åker, 24 ha betesmark, 240 produktiv skogsmark, 43 ha övrig marker eller totalt 528 ha. Efter fars bortgång var mor Gunhild ägare till 1968 då jag inköpte gården för vars drift jag haft ansvaret alltsedan slutet av fyrtiotalet. Under min tid ombyggdes ladugården tre gånger till kall öppen lösdrift, sista gången 1977-78. 1988 övertog Carl och Erik Thorsvi Gård och de är därmed den fjärde generationen Hermelin, och som jag hoppas fäder till ännu en generation Thorsviägare